

NARAȚIUNEA DE A FI

Robert Șerban
în dialog cu
Șerban Foarță

B R U M A R

300013, România, Timișoara
Calea Bogdăneștilor nr. 19
Tel.: +40 750441489
E-mail: office@brumar.ro

Editor: Loredana Tîrziору
Ilustrație copertă: Aurelian Scorobete

ISBN 978-606-726-246-9

Copyright © 2023, Editura Brumar & Robert Șerban
pentru prezenta versiune. Reproducerea unor texte se
poate face numai cu aprobarea editurii sau a autorului.

NARAȚIUNEA DE A FI

Robert Șerban
în dialog cu
Șerban Foarță

*ediția a II-a revăzută
și adăugită*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Foarță, Șerban

Narațiunea de a fi : Robert Șerban în dialog cu Șerban Foarță. –

Ed. a 2-a, rev. și adăug. - Timișoara : Editura Brumar, 2023

ISBN 978-606-726-246-9

I. Șerban, Robert

821.135.1.09

B R U M A R
Timișoara, 2023

Cuvânt înainte

Din 8 iulie 2022, Șerban Foarță a intrat în al nouălea deceniu de viață. E un eveniment fericit ale literaturii române contemporane, fiindcă este vorba despre unul dintre cei mai originali reprezentanți ai ei. Dar Șerban e și un scriitor prodigios, pentru care literatura a fost și este nu doar meseria sa, ci și propria existență. El trăiește scriind, iar când n-o face, citește, vorbește despre cărți, scriitori, întâmplări literare, recită poezie, a sa ori a altora, cântă la pian, desenează, pictează.

Poezia română îi datorează lui Șerban Foarță proprietatea unei importante zone de rafinament liric, de rime rare, calambururi, livresc, transpunerea în versuri a Psalmilor, traducerea unor poeți uriași, arhicunoscuți, ori de *nișă*, de la cei ai Renașterii franceze, la Mallarmé, Apollinaire, Hugo, până la Raymond Queneau ori Leonard Cohen. Iar fecunditatea lui Șerban pare că s-a întezit odată cu trecerea anilor. Dovadă e numărul mare de cărți publicate, fie că sunt de poezie, de eseuri sau traduceri. Între ele, și *Narațiunea de a fi*, care apărea cu un deceniu în urmă, la editura Humanitas, și în care am pus o parte dintre dialogurile pe care le-am purtat împreună de-a lungul timpului.

Volumul s-a bucurat de succes, fiindcă Șerban nu e doar un scriitor spectaculos, ci și un interlocutor formidabil, pe care nu te saturi să-l asculți și, în consecință, să-l descoși. Pare că știe totul despre orice, are o excelentă memorie, replici surprinzătoare, umor, ironie, saft, ruperi de ritm, poezie. Între timp, cartea a dispărut din librării, e greu de găsit în anticariate, iar personajul ei principal a devenit, iată, octogenar. O reeditare a *Narațiunii* era firească și

necesară, întrucât conține confesiunile și amintirile unui scriitor de primă mână, care vorbește, aici, despre arta și viața lui.

Scriam atunci, în *Cuvânt înainte* al primei ediții: „Pe Șerban Foarță l-am admirat înainte de a-l cunoaște. Înainte de a-i citi vreo carte. Găsisem, pe la șaisprezece ani, în biblioteca tatei, un op care ieșea din rând – căci era un pătrat între dreptunghiuri și avea un titlu englezesc: *Copyright*. Deși volumul era în sectorul scriitorilor severineni, nu auzisem de autor (și mă dădeam cunoscător al lumii literare, fiindcă făceam și eu ce făcea tata). În plus, avea un nume cu sonoritate stranie, cam viceversa decât a majorității Șerbanilor. Taică-meu mi-a spus că poetul cu pricina e fiul celebrului doctor Foarță, că trăiește la Timișoara, că nu a avut și nu are serviciu, că taică-său îi trimite, din când în când, bani, că nu este membru de partid, că are un pian cu coadă, la care cântă extraordinar, și că volumul pe care-l țineam în mâini apăruse „în regie proprie“. Adică așa cum îl „comandase“ – căci plătise! – însuși autorul. Din acea clipă, numele lui Șerban Foarță a căpătat un halou în mintea și în imaginația mea, halou care a sporit în intensitate după ce am citit *Copyright* și, apoi, cealaltă carte a sa pe care am descoperit-o în bibliotecă, *Areal*. Așa ceva nu mai citisem și nu mai auzisem! Nici măcar prin revistele literare, aduse regulat de tata, nici măcar la Cenaclul Danubius, darămite în manualele de literatură. Apoi, cred că în același an, '86, am aflat că omul care avea curajul să nu aibă serviciu și să nu fie nici membru al PCR scrisese o bună parte din nemaipomenitele versuri ale trupei Phoenix, a cărei muzică o ascultasem la un prieten mai mare și mai rocker.

În luna septembrie a lui 1987, l-am întâlnit pe Șerban Foarță la Timișoara. Fusesem selectat, împreună cu cel prieten rocker, în urma concursului „Tinere condeie“, să reprezentăm județul Mehedinți la Tabăra Națională de Literatură Excelsior. Alături de alți optzeci de liceeni din țară care se îndeletniceau cu ale scrisului, am fost cantonați la Liceul Silvic de la Pădurea

Verde. Ziua, asistam – în funcție de specializare – la (un fel de) cursuri de poezie, proză și critică literară pe care Florin Iaru, Mircea Nedelciu și Mircea Martin le (sus)țineau. Seara participam la cenaclul taberei, iar noaptea – la discoteca întinsă până în zori. Eu frecventam secțiunea lui Florin Iaru, care vorbea despre poezia hi-fi. Doar că, după câteva zile, titularul cursului a trebuit să plece la București. În locul său a venit Șerban Foarță. Ceremonios și, în același timp, patern, scriitorul – pe care-l priveam cu o admirație anesteziantă amestecată cu un soi de complicitate dată de faptul că amândoi ne născuserăm pe aceleași meleaguri și că tata îl știa pe taică-său – ne-a întrebat: „Despre ce să vă spun eu, dragii mei?“ „Despre Phoenix!“ am strigat mai toți.

A doua zi, într-o pauză, Șerban Foarță ne-a invitat, pe cei cincisprezece-douăzeci câți eram la curs, la bufetul liceului și ne-a oferit câte-o cafea. Mă rog, era nechezol, dar venea din partea domnului Foarță. Care domn a scos un pachet de Kent și ne-a invitat să ne servim. Nu fumam, dar am luat fără să clilesc o țigară și am pufăit-o până la filtru. Cum prinsesem loc chiar în stânga poetului, cum întregul ritual mă (mai) dezinhibase – doar scuturam scrumul în aceeași scrumieră, nu? –, i-am întins mapa pe care-o promisem la venirea în tabără, l-am rugat să citească poeziile care erau înăuntru și pe care le adusesem, de la Severin, dactilografiate pe coli A4, și să-mi spună ce crede. „Aici?! Acum?!“ m-a chestionat el, mirat-intrigat. „Da, vă rog...“ am îngăimat. Era o lectură cu martori și urma un verdict cu asistență. După ce a parcurs și ultima pagină, Șerban Foarță mi-a spus, nițel încurcat: „Domnule, ai talent, dar scrii prost...“. A fost cel mai tare paradox pe care urechile mele de adolescent îl auziseră până atunci, paradox care m-a băgat într-o ceață mai deasă decât cea din *Surâsul Hiroshimei*. Cum adică, să scrii prost dacă ai talent? Vreo trei luni m-am tot perpelit, am întors cuvintele lui Foarță pe toate părțile, le-am rostit cu voce tare și

în gând, înainte de culcare și în miezul zilei: nu-mi ieșea! Așa că, într-o seară, l-am întrebat pe tata dacă e posibil să ai una, dar să scrii alta. Iar tata a confirmat că se poate.

Peste câțiva ani, în 1994, student în Timișoara fiind, m-am dus acasă la Șerban cu manuscrisul primei mele cărți de poezie și l-am rugat, dacă-i place, să aștearnă câteva rânduri pentru coperta a IV-a: urma să debutez. Iar Șerban a însoțit, cu cuvintele sale generoase, debutu-mi.

În primăvara lui 2012, Radu Paraschivescu m-a întrebat, telefonic, dacă nu aș vrea să fac un interviu *in extenso* cu Șerban Foarță, care apoi să ia formă de carte la Humanitas. Am spus da instantaneu și entuziast. Mai trebuia chestionată și victima. Inițial, răspunsul primit de Radu a fost da. Apoi, nu. Nu? «Dragul meu, am tot dat interviuri, am povestit tot, o iau de la capăt...?»», mi-a spus Șerban când l-am întrebat ce se întâmplase. Am fost dezamăgit, dar i-am dat dreptate. Asta e, nu va fi nici o carte. Și totuși...

Ca tânăr jurnalist, i-am solicitat, cândva, un interviu. Dialogul urma să apară în *Luceafărul* bucureștean. Apoi, discuția aceea a făcut parte din volumul *Piper pe limbă*, alături de alte treisprezece dialoguri, toate cu scriitori timișoreni. Din 2000, de când am realizat și moderat – în primul an, împreună cu Igor Bergler, apoi, până în 2009, singur – emisiunea *A cincea roată* (Analog TV), l-am avut pe Șerban Foarță invitat cel puțin o dată pe an în studio. Fie ca unic interlocutor, fie alături de alții (scriitori, artiști vizuali, muzicieni). Iată, aveam posibilitatea, cu ajutorul televiziunii, de a-mi pune admirația la lucru și de a (inter)media întâlnirea celorlalți cu un spirit ieșit din comun, cu o personalitate spectaculoasă. Întâlnirile noastre nu au fost, bineînțeles, doar în fața camerelor de filmat. Ne-am văzut, mai des sau mai rar, la el acasă, la restaurant, la vernisaje, lansări de cărți, evenimente mai mult sau mai puțin culturale; am călătorit împreună. M-am aflat în apropierea sa. Iar de

cincisprezece ani încoace am fost un fel de cronicar al faptelor sale. Nu știu cu câtă pricepere, dar sigur cu abnegație, am dat șfară-n țară (mai ales în Țara Banatului) despre Șerban Foarță. În plus, m-a încercat față de el un sentiment filial generat, printre altele, de coincidența că e născut în același an, 1942, cu tatăl meu, și întărit de bucuria de a-i sta în preajmă și de a-i fi, într-un fel sau altul, de folos.

Pe la începutul acestui secol, ajuns ceva șef al săptămânalului timișorean *Focus Vest*, am inventat o pagină intitulată „Casa VIP“, în care redactorii scriau despre VIP-uri – oameni de cultură, de știință, de afaceri, sportivi, politicieni etc. – care nu speriaseră Vestul. Dimpotrivă, păreau că-l cuceriseră. Cum Șerban împlinea șazeci de ani, mi s-a părut firesc să-l „aduc“ în pagina cu pricina și să-i spun, astfel, «La mulți ani!». Transcriu, aproape exact, lunga urare de atunci:

De nenumărate ori am regretat că nu am o memorie foarte bună sau că nu am tot timpul un reportofon pentru a reține perlele pe care Șerban Foarță le risipește constant în eterul diverselor întâlniri la care participă: lansări de carte, vernisaje, cursuri, agape. Foarță ar trebui să facă parte dintre puținii oameni cărora – din ordinul cui-va, nu știu al cui – să li se asigure o secretară permanentă, cu auz foarte fin (și cu un obraz așijderea), bine dotată (tehnic), încât să nu piardă șirul vorbelor cu har ale șefului. E greu să recompu un poet din cuvinte, mai ales când acel poet face cam ce vrea cu ele. Ba chiar le inventează. Pe Foarță, poetul, e greu să-l și citești. Să-l reciți, nu mai vorbesc. E singurul care știe cum să(-și) pună accentele pe silabe. Nu, a mai fost cineva care a reușit să-i intuiască spiritul printre versuri: Horațiu Mălăele. Șerban l-a văzut la televizor, nu l-a cunoscut niciodată, nici nu știe cum au ajuns Simpleroze la actor. Dar i-a plăcut cum (le-)a recitat. Așa cum teatrul i-a plăcut din copilărie. În liceu a jucat rolul lui Jeff din Jocul de-a vacanța

de Mihail Sebastian. Mai târziu, din ianuarie 1990, a jucat, până în septembrie 1991, rolul directorului Teatrului Național din Timișoara. „Când alții își câștigau libertatea, eu mi-am pierdut-o“, spune Șerban. Paranteză. Șerban Foarță nu a lucrat – ca angajat în câmpul muncii! – în perioada 1965–1990, decât... opt luni. Închidem paranteza.

Imediat după Revoluție, poetul a avut trei oferte de-a ocupa un post de director: una de la revista Orizont, alta de la (incă) Editura Facla, și o alta de la Teatrul Național. A ales-o pe ultima. „Pe atunci, teatrul se desfășura, de fapt, în fața instituției: în piață. Iar înăuntrul era sfâșiat de politică. Oricum, nu cred că teatrul e compatibil cu ideea de democrație, ci cu cea de tiranie. Un regizor trebuie să fie o mână de fier. De asta e bine ca la conducerea acestor instituții să fie oameni de teatru. Eu nu eram, și cu toate astea am reușit, cât am fost director, să girez opt premiere“, își amintește fostul director. Adevărat, pe atunci s-au jucat piese de Cocteau, Havel, Blake, Caragiale. Pentru literatură, Șerban nu mai avea timp. Ajungea acasă seara, după unsprezece, și adormea la televizor. Era epuizat și moral, și fizic. Așa că, într-o zi, a luat o coală ministerială, pe al cărei antet era trecut denumirea teatrului, și i-a scris lui Andrei Pleșu, ministrul Culturii: „Domnule ministru, Subsemnatul Șerban Foarță vă rog să-mi acordați demisia din funcția de director al instituției din antet.“ Și a semnat. Acum așteaptă să-și mai dea o demisie: pe cea de șef de catedră al Secției de jurnalistică de la Facultatea de Litere, Filozofie și Istorie a Universității de Vest. Nu-l prind funcțiile. Dar are un grad. Pe lângă cel didactic. E căpitan. În rezervă. Apropo de noul ministru al Apărării, Șerban își amintește două versuri dintr-un cântec pe care-l fredona pe când era infanterist la termen redus: „Frunză verde laba găștii, / Trec cătanele pe drum.“ Speră să nu-l concentreze pentru acest distih. Îi garantez că vom protesta, vom lua atitudine și, dacă nu reușim, vom veni cu pachet la poarta regimentului. Pe când era recrut, și mai apoi concentrat, învăța una-alta despre armatele NATO, potențialii inamici pe atunci.

„I-am spus într-o zi unui ofițer: domnule – nu voiam să-i spun tovarășe –, pe noi până să ne bată dușmanii, ne bat propriii bocanci.“

Din bocanci îi propun să sărim la mașină. Nu are. Și-a dorit, dar una cu șofer. Altfel, nu-l interesează. Nici călătoriile. „M-am născut într-o lume ca o închisoare, din care nu puteai pleca niciunde. Drept pentru care nu am plecat niciunde! A, mai puțin la Paris și în Germania, în '92. Și câteva zile în Polonia, înainte de...“

Șerban Foarță n-a fost membru al PCR. „Nu pot să suport să fiu într-un partid. Pot să am, dacă vreau, cele mai politice opțiuni cu putință, și le am, dar nu pot să mă înregimentez. Eu sunt un om disciplinat, iar într-un partid există disciplină. Însă nu aș avea garanția că șeful meu nu e un tâmpit. Și eu ar trebui să ascult ordinele unui tâmpit numai pentru că sunt din partid? Nu!“

O curiozitate: Șerban nu suportă să aibă pe cineva în partea stângă. „Dacă merg pe stradă cu o persoană și e în stânga mea, am sentimentul că mă dezzechilibrez. Asta vine, probabil, de la faptul că o damă se ține totdeauna pe partea dreaptă...“

Mulți știu că poetul cântă la pian. A învățat în familie. Bunica și mama erau pianiste. Puțini știu că poetul pictează. Și o face la modul superlativ. A învățat singur, desenând. În primăvară, de nu în toamnă, va avea o expoziție. De tradus? Ar fi trebuit să repara traducerea din Mallarmé, atât de reușită, încât însuși Cioran a exclamat: Șerban Foarță s'est attaqué à l'impossible et a réussi grâce à son talent et aux vertus poétiques de la langue roumaine. De scris? Scrie, ca întotdeauna, în salturi. Mai puțin noaptea, ca până nu demult. Iar asta pentru că folosește mașina de scris. „Mașina e ca o mitralieră. Dar dacă, în timp ce tu ești cu gândurile pe nu mai știu unde, te sună vecinul, la telefon sau la ușă, să-ți spună să dai mașina mai încet? Nu ai impresia că pică universul pe tine? Totuși, cea mai groaznică spaimă atunci când scrii – când ești vulnerabil, când nu știi cine e în spate, în față, la stânga, la dreapta, când ești pierdut pentru lumea asta – este că li s-ar putea întâmpla ceva rău celor dragi din jurul tău. Ai vrea să-i congelezi când începi, și să-i

decongelezi când termini de scris. E o spaimă difuză, nu un egoism“, spune Șerban.

Dacă-i e teamă că-i bagă pe vecini în sperieți cu mitraliera de scris, de ce nu-și ia un calculator? „Am, dar e cam târziu: până învovă să lucrez cu el, se schimbă generația de calculatoare“, îmi replică. Și, fiindcă tot am adus vorba, aflu de la interlocutorul meu că vrea să scoată o revistă: Softul român.

Dar până să ajungem la tipografie, îmi repetă că nu e un VIP. Dacă nici el nu e, atunci cine? „VIP-uri sunt ăștia care se asigură. Care își asigură piciorul, ca Hagi, mustața, ca Dalí, ochiul, ca Picasso. Cei care apar la televizor, oamenii politici, cei din administrație, marii actori, marii sportivi. Regina Angliei, Michael Jackson. În literatură, Hemingway era VIP, nu Joyce, care era mai mare ca scriitor... A, că vrem noi să ne dăm Very Important Persons... Un VIP e cel pe care-l arată lumea pe stradă. Odată, eram într-un taxi, la București. La un moment dat am oprit la un stop, iar șoferul mi-a arătat un bloc și o lumină aprinsă la un etaj, după care mi-a șoptit într-un extaz definitiv: «Acolo locuiește Mirabela Dauer». Ei? Robert, îți spun că nu mă consider un VIP, ci cel mult un Ip – Moartea lui Ip, o nuvelă de unu, Popovici. Dar te-aș întreba: Unde e, domnule, casa vîperei?»

Îi cer câteva fotografii. O găsim (și) pe cea în care e cu pălărie. Răd. Șerban zâmbeste: „Până la urmă, artistul e un clown. Am detestat și fotografiile, și pălăriile. Fotografiele pentru că te immortalizează, de multe ori, într-o adâncă uitare de sine, care te face să nu te mai recunoști niciodată. Cu pălăriile, poanta e și mai tristă. Au spus-o mulți filozofi. Ultimul e, cred, Cioran: «Când îți pui pe cap o pălărie, cine va mai crede că ai locuit, cândva, într-un pântec?» Întreb și eu: Suntem, oare, toți niște fetuși cu pălărie?»

Nu din pălărie, ci din videoteca proprie și din cea a familiei Foarță am extras înregistrarea emisiunilor cu Șerban din ultimii doisprezece ani. Le-am transcris pe cele în care a fost doar el

protagonist. Cinci la număr, în ani diferiți: 2003, 2005, 2007, 2008, 2011. Am mai adăugat trei dialoguri pe care le-am purtat asistați de reportofon, în 1997, 2002 și 2006. (Cel din 2002, publicat în volumul *A cincea roată*, la Humanitas.) Și, astfel, s-au strâns opt interviuri. Sau unul *in extenso*. Întrebările pe care i le-am pus lui Șerban sunt curios-admirative, căci n-au încetat, de-a lungul timpului care a tot trecut de când îl știu, să mă uimească inteligența, farmecul, sensibilitatea, imaginația și erudiția sa. Puterea cu care a crezut și crede în literatură. Uitarea de sine la masa de scris. Cărțile sale.

Cartea aceasta este, într-un fel, un portret al său. Unul multidimensional, fiindcă personajul principal vorbește aici despre copilărie, prietenie, curaj, politică, moarte, muzică, dragoste, credință, arte vizuale, armată, glorie, presă, literatură. Și despre altele, multe. Am „salvat“ convorbirile care urmează și le-am așezat, cronologic, între coperte – grație Editurii Humanitas –, ca un dublu omagiu: pentru acest unic scriitor român care este Șerban Foarță, dar și pentru cititorii care, iubind nu doar cărțile, ci și pe autorii lor, vor să-i cunoască mai bine.”

Față de prima ediție, aceasta are în plus un interviu realizat în luna mai a lui 2022 și câteva fotografii cu *personajul principal* în prim-plan. În interviu l-am întrebat despre cum a trecut prin pandemia de Covid 19, despre inspirație, scrisul de mână și scrisul la computer, film, plictiseală, Facebook (fiindcă este „activ” acolo, postând, aproape zilnic, câte-un poem), prietenie, despre noua sa vîrstă. Unele răspunsuri sunt scurte, de-un rând, altele – generoase. Cert e că dialogul întregește portretul, autoportretul, de fapt, al lui Șerban Foarță, importantul nostru poet. Sunt bucuros și onorat să îi pot dărui această (nouă) carte, grație editurii Brumar, la noua sa vîrstă.

Robert Șerban

Cuprins

Cuvânt înainte	/	5
<i>EI BINE, ÎMI PLACE SĂ „GRAȚIEZ“!</i>	/	15
<i>LA O TACLA ÎN DACIA</i>	/	31
<i>CLEPSIDRA CLEPTOMANĂ</i>	/	49
<i>POLITICĂ ȘI DELICATEȚE</i>	/	69
<i>CUPLETE FĂRĂ PLETE!</i>	/	89
<i>SPIRITUS FLAT UBI VULT</i>	/	99
<i>UN VRAFT (!) DE CĂRȚI</i>	/	113
<i>POUR MOURIR EN BEAUTÉ</i>	/	127
<i>80, FĂRĂ SĂ RIDICI CONDEIUL</i>	/	141
<i>Album foto</i>	/	154